

DOI: <https://doi.org/10.26565/2313-6693-2024-50-11>
УДК: 614.2+336.14:614+339.13.012:614.2

Роль охорони здоров'я України на світовому ринку медичних послуг: чинники зростання в умовах глобалізації

Камінська Т.М.¹, <https://orcid.org/0000-0003-1359-834X>, e-mail: kamtm@ukr.net
Олексюк О.Б.², <https://orcid.org/0000-0002-6150-9033>, e-mail: o.oleksiuk@meduniv.lviv.ua
Коморовський Р.Р.³, <https://orcid.org/0000-0002-0288-4132>, e-mail: komorovsky@tdmu.edu.ua
Гладких Ф.В.^{4,5}, <https://orcid.org/0000-0001-7924-4048>, e-mail: fedir.hladkykh@gmail.com

¹Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Міністерства освіти і науки України, Харків, Україна

²Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
Міністерства охорони здоров'я України, Львів, Україна

³Тернопільський національний медичний університет імені Івана Горбачевського
Міністерства охорони здоров'я України, Тернопіль, Україна

⁴Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Міністерства освіти і науки України, Харків, Україна

⁵Державна установа «Інститут медичної радіології та онкології ім. С.П. Григор'єва
Національної академії медичних наук України», Харків, Україна

The role of Ukrainian healthcare in the global market of medical services: growth factors in the context of globalization

Kaminska T.M.¹, <https://orcid.org/0000-0003-1359-834X>, e-mail: kamtm@ukr.net
Oleksiuk O.B.², <https://orcid.org/0000-0002-6150-9033>, e-mail: o.oleksiuk@meduniv.lviv.ua
Komorovsky R.R.³, <https://orcid.org/0000-0002-0288-4132>, e-mail: komorovsky@tdmu.edu.ua
Hladkykh F.V.^{4,5}, <https://orcid.org/0000-0001-7924-4048>, e-mail: fedir.hladkykh@gmail.com

¹Yaroslav Mudryi National Law University
of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, Ukraine

²Danylo Halytsky Lviv National Medical University
of the Ministry of Health of Ukraine, Lviv, Ukraine

³Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University
of the Ministry of Health of Ukraine, Ternopil, Ukraine

⁴V.N. Karazin Kharkiv National University
of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, Ukraine

⁵State Organization «Grigoriev Institute for Medical Radiology and Oncology
of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine», Kharkiv, Ukraine

Ключові слова:

охорона здоров'я України, світові медичні послуги, економічний розвиток, міжнародні пацієнти, глобалізація, медичний туризм.

РЕЗЮМЕ

Актуальність. Повоєнне відновлення України потребує стрімкого економічного та соціального розвитку, зокрема в сфері охорони здоров'я. Якість життя та активна участь у суспільстві значною мірою залежать від міцного здоров'я, особливо для громадян, які зазнали фізичних та психологічних травм через російську агресію.

Мета роботи – дослідити потенціал експорту медичних послуг з України та приваблення міжнародних пацієнтів.

Матеріали та методи. Огляд літератури щодо розвитку світових медичних послуг та ринків охорони здоров'я; аналіз статистичних даних про стан і можливості сектора охорони здоров'я України; вивчення найкращих практик інших країн у галузі медичного туризму; оцінка економічних показників та їх кореляція зі зростанням міжнародних медичних послуг.

Результати та їх обговорення. Дослідження показує, що Україна має значний потенціал для розвитку міжнародних медичних послуг. Цей потенціал зумовлений високою кваліфікацією українських лікарів, відносно низькою вартістю медичних послуг і наявністю сучасних медичних технологій у деяких лікарнях. Сприяння розвитку міжнародних медичних послуг може залучити іноземні

Для кореспонденції:

Коморовський Роман Ростиславович
Тернопільський національний медичний університет ім. Івана Горбачевського
Міністерства охорони здоров'я України,
кафедра внутрішньої медицини № 2;
майдан Волі, буд. 1, м. Тернопіль,
Україна, 46001;
e-mail: komorovsky@tdmu.edu.ua

© Камінська Т.М., Олексюк О.Б.,
Коморовський Р.Р., Гладких Ф.В., 2024

Для цитування:

Камінська Т.М., Олексюк О.Б., Коморовський Р.Р., Гладких Ф.В. Роль охорони здоров'я України на світовому ринку медичних послуг: чинники зростання в умовах глобалізації. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія Медицина*. 2024. Т. 32. № 3(50). С. 440–450. DOI: <https://doi.org/10.26565/2313-6693-2024-50-11>

Key words:

Ukrainian healthcare, global medical services, economic development, international patients, globalization, medical tourism.

For correspondence:

Komorovsky Roman Rostyslavovych
Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University of the Ministry of Health of Ukraine, Department of Internal Medicine № 2;
1 Majdan Voli, Ternopil, Ukraine, 46001;
e-mail: komorovsky@tdmu.edu.ua

© Kaminska T.M., Oleksiuk O.B.,
Komorovsky R.R., Hladkykh F.V., 2024

ABSTRACT

Background. Post-war recovery in Ukraine necessitates rapid economic and social development, including in the healthcare sector. The quality of life and active participation in society are highly dependent on robust health, especially for citizens affected by physical and psychological trauma due to the Russian aggression.

Purpose – to explore the potential for exporting medical services from Ukraine and attracting international patients.

Materials and Methods. Review of the literature on the development of global medical services and healthcare markets; analysis of statistical data on the state and capabilities of Ukraine's healthcare sector; study of best practices from other countries in the field of medical tourism; assessment of economic indicators and their correlation with the growth of international medical services.

Results. The study reveals that Ukraine has significant potential to develop its international medical services sector. This potential is driven by the high qualifications of Ukrainian doctors, the relatively low cost of medical services, and the availability of advanced medical technologies in some hospitals. Promoting international medical services can attract foreign investment, enhance the quality of healthcare, and generate substantial economic benefits. The influx of international patients would generate export revenues, contributing to the state budget and balancing the national payment system. However, challenges such as infrastructure improvements, international accreditation, and effective marketing need to be addressed to fully realize this potential.

Conclusions. Developing international medical services in Ukraine can significantly enhance the national economy and healthcare system. Strategic focus on this sector can yield benefits like improved healthcare quality, increased foreign investment, and significant economic returns. Addressing challenges and leveraging the country's strengths in healthcare are essential for success.

For citation:

Kaminska TM, Oleksiuk OB, Komorovsky RR, Hladkykh FV. The role of Ukrainian healthcare in the global market of medical services: growth factors in the context of globalization. *The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series Medicine*. 2024;32(3(50)):440–450. DOI: <https://doi.org/10.26565/2313-6693-2024-50-11>

ВСТУП

Повоєнне відновлення України потребуватиме стрімкого економічного і соціального розвитку, зокрема охорони здоров'я. Його роль загальновідома: висока якість життя людини та активна діяльність неможливі без міцного здоров'я. Тим більше йдеться про громадян, які отримали фізичні та/або психологічні травми під час російської агресії [1]. Разом з тим, не менш важливим є інший та найперспективніший бік розвиненої охорони здоров'я, а саме експорт

INTRODUCTION

The post-war recovery of Ukraine will necessitate rapid economic and social development, particularly in healthcare. Its role is well-known: high quality of life and active engagement are impossible without robust health. This is especially true for citizens who have suffered physical and/or psychological trauma during the Russian aggression [1]. The prospect of exporting medical services from Ukraine to attract foreign patients is equally important. Although this idea may currently

з України медичних послуг, приваблення іноземних пацієнтів. Сьогодні це ще звучить фантастично, але приклади довоєнних часів свідчать про велику вірогідність і потенціал надання в Україні міжнародних медичних послуг [2].

Медичний туризм – це мультидисциплінарна сфера економіки, яка поєднує охорону здоров'я та туристичну індустрію, і при цьому стрімко розвивається: пацієнти все частіше подорожують по всьому світу для отримання медичних послуг [3]. Водночас медичний туризм сприяє зростанню кваліфікації лікарів та їх доходів в місцях призначень (у даному контексті – українських лікарів), іноземним інвестиціям до лікарень третинного сектора медицини, зміцненню приватних клінік, а також збільшенню експортних надходжень до державного бюджету, вирівнюванню платіжного балансу країни. Тобто, міжнародні медичні послуги можуть генерувати значний мультиплікативний ефект для національної економіки [3, 4].

У сучасній медичній та економічній літературі вітчизняні та зарубіжні науковці вивчають окремо деякі питання розвитку світової медицини та світових ринків медичних послуг. Серед економістів можна виділити таких як В.В. Баєв [5], Е.О. Гапонова [6], Т.Г. Желюк [7], Г.І. Михайліченко [8], М.Ю. Поворозник [9], Н.В. Резнікова [10]. Вони зазвичай розглядають медичний ринок як частину світового ринку туристичних послуг [5–10]. Медики, такі як І.К. Бабова [11], О.В. Гладкий [12], О.М. Лютак [13], В.З. Холявка [14], О. Шека [15], акцентують увагу на лікувальних можливостях сучасної медицини та використанні кваліфікації лікарів для приваблення іноземних пацієнтів [11–15]. Проте не вистачає публікацій, які поєднують медичні та економічні аспекти, і розглядають глобальний характер охорони здоров'я, а не лише її обмежений територіальний простір. Треба пам'ятати, що надання міжнародних медичних послуг належить до першого етапу інтернаціоналізації медичної діяльності, значно розширює її кордони і потребує іншого рівня аналізу та креативних підходів.

Мета роботи – охарактеризувати чинники зростання обсягів та якості надання міжнародних медичних послуг у світі та в Україні.

seem ambitious, pre-war examples indicate the significant potential for Ukraine to provide international medical services [2].

Medical tourism is a rapidly expanding multidisciplinary economic activity that combines healthcare and the tourism industry with patients increasingly travelling worldwide to receive medical services [3]. Medical tourism contributes to the professional development and income of local physicians at the destination points (in this context, of Ukrainian physicians), attracts foreign investment in tertiary sector hospitals, strengthens private clinics, and boosts export revenues to the national budget, thereby helping to balance the country's payment accounts. Thus, international medical services can generate a significant multiplier effect for national economies [3, 4]. In current medical and economic literature, both domestic and foreign scholars study various aspects of global medicine and international medical service markets. Among economists, notable Ukrainian figures include V.V. Baiev [5], E.O. Gaponova [6], T.H. Zheliuk [7], H.I. Mykhailichenko [8], M.Y. Povoroznyk [9], and N.V. Reznikova [10]. They typically view the medical market as part of the global market for tourism services [5-10]. Ukrainian medical professionals such as I.K. Babova [11], O.V. Hladkyi [12], O.M. Liutak [13], V.Z. Kholiavka [14], and O. Sheka [15] focus on the therapeutic capabilities of modern medicine and the use of physician expertise to attract foreign patients [11-15]. However, there is a lack of publications combining medical and economic aspects, examining the global nature of healthcare rather than its limited territorial scope. It is important to note that the provision of international medical services is the first stage of medical activity internationalization, significantly expanding its boundaries and requiring a different level of analysis and creative approaches.

Objective – to identify factors that contribute to the growth in volume and quality of international medical services worldwide and in Ukraine.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

MATERIALS AND METHODS

Підбір публікацій виконано за базами даних PubMed (<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/>), Clinical Key Elsevier (<https://www.clinicalkey.com/>), Cochrane Library (<https://www.cochranelibrary.com/>), eBook Business Collection (<https://www.ebsco.com/>) та Google Scholar (<https://scholar.google.com/>), у яких висвітлювались відомості про місце охорони здоров'я України на світовому ринку медичних послуг в умовах глобалізації.

На першому етапі проводили пошук літературних джерел за ключовими словами: охорона здоров'я України, світові медичні послуги, економічний розвиток, міжнародні пацієнти, глобалізація, медичний туризм. На другому етапі вивчалися резюме статей та виключались публікації, які не відповідали критеріям дослідження. На третьому етапі вивчали повні тексти відібраних статей на відповідність крите-

The selection of publications was carried out using databases such as PubMed (<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/>), Clinical Key Elsevier (<https://www.clinicalkey.com/>), Cochrane Library (<https://www.cochranelibrary.com/>), eBook Business Collection (<https://www.ebsco.com/>), and Google Scholar (<https://scholar.google.com/>), which provided information about the position of Ukraine's healthcare in the global medical services market amid globalization.

In the first stage, literature sources were searched using keywords: Ukraine healthcare, global medical services, economic development, international patients, globalization, medical tourism. In the second stage, article abstracts were reviewed, and publications not meeting the research criteria were excluded. In the third stage, full texts of selected articles were examined

ріям включення до списку літератури та релевантність досліджень.

Критеріями включення публікацій до вибірки, яка підлягала контент-аналізу, були такі:

- 1) висвітлення сучасних відомостей щодо охорони здоров'я України на світовому ринку медичних послуг;
- 2) відповідність досліджень ключовим засадам доказової медицини;
- 3) відкритий доступ до повнотекстової статті.

for compliance with the inclusion criteria and the relevance of the studies.

The inclusion criteria for publications in the sample subjected to content analysis were as follows:

- 1) coverage of current information regarding Ukraine's healthcare in the global medical services market;
- 2) alignment of studies with the key principles of evidence-based medicine;
- 3) open access to the full text of the article.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

RESULTS AND DISCUSSION

Ознакою охорони здоров'я будь-якої країни є взаємозв'язок зі світовим ринком медичних послуг, який швидко глобалізується. Його учасниками є надавачі та споживачі медичних послуг, які, на відміну від внутрішнього ринку, мешкають у різних країнах. Тобто фактично йдеться про експорт-імпорт медичних, оздоровчих, реабілітаційних, рекреаційних послуг. Окрім медичних професіоналів на цьому ринку працюють агентства медичного туризму та туроператори, медичні менеджери й маркетингологи та інші фахівці, транспортні та логістичні компанії. Усі вони разом займаються зовнішньоекономічною діяльністю, яка супроводжує надання медичних послуг у різних варіантах, наприклад через укладання транскордонних угод між надавачами і споживачами медичних послуг, створення лікувально-профілактичними закладами або медичними фірмами підрозділів за кордоном, фізичну присутність там же медичних фахівців (лікування та консультації) та приватний медичний туризм. Останній швидко набирає обертів у світовому масштабі [16]. Його вартість на вершині розвитку медичного туризму (до початку епідемії коронавірусу) 2019 р. становила вже понад 37 млрд доларів [17].

Глобальний ринок медичних послуг має сумісні медичні та економічні ефекти. Він сприяє розвитку міжнародної конкуренції серед лікарень, зростанню кваліфікації лікарів, поширенню можливостей вибору для пацієнтів і придбання високоякісних профілактичних і лікувальних послуг у медичних закладах всього світу. Як наслідок, відновлення здоров'я людей відбувається швидше, що, окрім гуманітарного значення, сприяє інвестиціям у людський та інтелектуальний потенціал країни. Водночас, експорт медичних послуг є суттєвим джерелом збільшення фінансування охорони здоров'я в економіках різних країн і дає поштовх для розвитку внутрішнього медичного туризму. Тому ці послуги на світовому ринку зараз активно рекламуються медичними закладами, які потім проводять лікування та оздоровлення. Маркетингологи різних фірм активно впливають на попит пацієнтів за допомогою ціни та нецінових факторів. Вони проводять брендинг та ребрендинг своїх клінік. Крім того, надання міжнародних медичних послуг виступає каталізатором для міжнародного медичного страхування. Розвиток ринку страхування сприяє підвищенню попиту на лікування та реабілітацію, формує нові економічні відносини між лікарнями, страховими компаніями та пацієнтами, створює світову інфраструктуру медичного ринку.

Які економічні та медичні умови й чинники зумовлюють збільшення кількості наданих міжнародних медичних послуг? У постіндустріальних краї-

A hallmark of any country's healthcare system is its connection to the rapidly globalizing world market for medical services. Participants include providers and consumers of medical services who, unlike in domestic markets, reside in different countries. This effectively pertains to the export and import of medical, wellness, rehabilitation, and recreational services. In addition to medical professionals, this market involves medical tourism agencies, tour operators, medical managers and marketers, and other specialists, including transportation and logistics companies. Together, they engage in foreign economic activities accompanying the provision of medical services in various forms, such as through cross-border agreements between service providers and consumers, establishment of healthcare facilities or medical company branches abroad, physical presence of medical professionals (for treatment and consultations), and private medical tourism. The latter is rapidly gaining momentum globally [16]. At its peak before the COVID-19 pandemic in 2019, the value of the medical tourism market exceeded \$37 billion [17].

The global market for medical services has synergistic medical and economic effects. It fosters international competition among hospitals, enhances physician qualifications, expands patient options for high-quality preventive and therapeutic services worldwide, and accelerates the recovery of human health, which, beyond its humanitarian significance, promotes investment in a country's human and intellectual capital. Concurrently, the export of medical services is a significant source of increased healthcare funding in various economies and stimulates the development of domestic medical tourism. Therefore, these services are actively marketed by healthcare institutions worldwide that subsequently provide treatment and wellness services. Marketers from different companies influence patient demand through both price and non-price factors, engaging in branding and rebranding their clinics. Additionally, the provision of international medical services acts as a catalyst for international medical insurance. The development of the insurance market boosts demand for treatment and rehabilitation, creates new economic relationships between hospitals, insurance companies, and patients, and establishes a global infrastructure for the medical market.

What economic and medical conditions and factors drive the increase in international medical services? In post-industrial countries, the primary factor is the improvement in quality of life and investment in its longevity, utilizing advanced medical technologies. Therefore, the main centers for medical tourism development world-

нах головним чинником є поліпшення якості життя та інвестування у її тривалість. Для цього тут використовуються високі медичні технології, тому і головними центрами розвитку медичного туризму в світі є США, Канада, Велика Британія, Ізраїль [16]. До найбільш розвинених систем охорони здоров'я належить також Японія, медичні працівники якої надають новітні медичні послуги іноземцям, переважно з Китаю. Так, кількість медичних віз, виданих іноземним пацієнтам, зросла в цій країні з 70 у 2011 році до 1650 у 2018 році [17].

Одночасно, попит на якісну медицину зростає внаслідок аналогічного зростання витрат на охорону здоров'я, що демонструють статистичні дані організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [18]. У країнах, що розвиваються, вони значно менші, про що свідчить графік, представлений на рис. 1.

wide are the USA, Canada, the United Kingdom, and Israel [16]. Japan also boasts one of the most developed healthcare systems, offering cutting-edge medical services to foreigners, predominantly from China. The number of medical visas issued to foreign patients in Japan rose from 70 in 2011 to 1,650 in 2018 [17].

Simultaneously, the demand for quality healthcare grows alongside increasing healthcare expenditures, as demonstrated by statistics from the Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) [18]. In developing countries, these expenditures are significantly lower, as depicted in Figure 1.

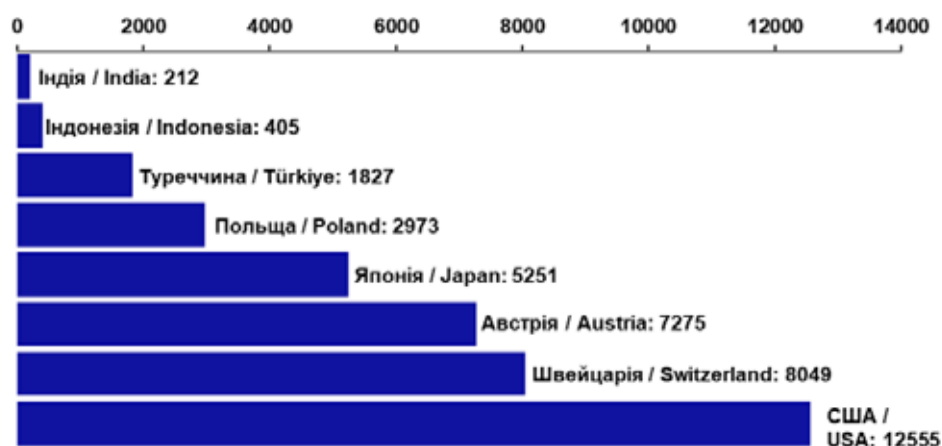

Рис. 1. Витрати на охорону здоров'я в окремих країнах світу на душу населення у доларах США, 2022 р. [18]
Fig. 1. Healthcare expenditures per capita in selected countries (USD), 2022 [18]

Так, рівень витрат на охорону здоров'я на душу населення у США у 59,2 рази перевищує цей показник в Індії. А загалом, рівень витрат на охорону здоров'я на душу населення у розвинених країнах, що показані на рисунку 1, у середньому у 7 разів вищий, ніж у країнах, що розвиваються. Проте, одним із нетривіальних наслідків цієї ситуації є те, що більш бідні країни можуть надавати пацієнтам, за інших рівних умов, дешевше лікування. І дійсно, за даними дослідників, економія витрат американців на медичні послуги у різних країнах складає у: Бразилії – 20–30%, у Коста-Риці – 45–65%, Індії – 65–90%, Малайзії – 65–80%, Мексиці – 40–65%, Сінгапурі – 25–40%, Південній Кореї – 30–45%, Таїланді – 50–75%, Туреччині – 50–65%, на Тайваню – 40–55%, [4, с. 16–17]. Не дивно, що зростають ємність медичних ринків цих країн, а також їхня якість та привабливість, про що свідчить таблиця 1.

Наведені в таблиці 1 дані показують, що серед 20 країн світу, які мають найбільші переваги для зарубіжних туристів, половина – це країни, що розвиваються, особливо азійські країни. Вони приваблюють пацієнтів не тільки широким спектром лікувальних можливостей (від трансплантації до стоматології та косметології), але й своєю природою та багатою культурною спадщиною. Зокрема, у Сінгапурі нещодавно створені міжнародні центри обслуговування пацієнтів.

Healthcare expenditures per capita in the USA exceed those in India by 592 times. On average, healthcare spending per capita in developed countries, as shown in Figure 1, is seven times higher than in developing countries. One non-trivial consequence of this disparity is that poorer countries can offer patients cheaper treatment under comparable conditions. Indeed, according to researchers, cost savings for Americans seeking medical services in various countries are as follows: Brazil – 20–30%, Costa Rica – 45–65%, India – 65–90%, Malaysia – 65–80%, Mexico – 40–65%, Singapore – 25–40%, South Korea – 30–45%, Thailand – 50–75%, Turkey – 50–65%, and Taiwan – 40–55% [4, pp. 16–17]. It is not surprising that the capacity and quality of medical markets in these countries are growing, as illustrated in Table 1.

The data in Table 1 indicate that among the top 20 countries most advantageous for international tourists, half are developing countries, particularly Asian nations. They attract patients with a wide range of treatment options (from transplantation to dentistry and cosmetology), as well as their natural and cultural heritage. For instance, Singapore recently established international patient service centers functioning as medical/tourism agencies mediating between foreign patients and Singaporean clinics and physicians [16]. Türkiye has developed an innovative high-tech medical

ентів, які діють як медичні/туристичні агентства для посередництва між зарубіжними пацієнтами та сингапурськими клініками і лікарями [16]. Інноваційну, високотехнологічну медичну індустрію, яка щорічно обслуговує 1 млн людей зі всього світу, створила Туреччина [19]. Є також багато інших прикладів.

industry that annually serves 1 million people worldwide [19]. There are many other examples.

Таблиця 1. Топ-20 країн із в'їзного медичного туризму, 2020 р.[16]
Table 1. Top 20 countries for inbound medical tourism, 2020 [16]

№ з/п / Rank	Індекс медичного туризму / Medical tourism index	Держава / Country
1	76,47	Канада / Canada
2	76,43	Сінгапур / Singapore
3	74, 23	Японія / Japan
4	72,93	Іспанія / Spain
5	71,92	Велика Британія / UK
6	71,85	ОАЕ (Дубай) / UAE (Dubai)
7	71,73	Коста-Рика / Costa Rica
8	70,78	Ізраїль / Israel
9	70,26	ОАЕ (Абу-Дабі) / UAE (Abu Dhabi)
10	69,80	Індія / India
11	69,61	Франція / France
12	69,29	Німеччина / Germany
13	69,03	Оман / Oman
14	68,81	Південна Корея / South Korea
15	68,32	Чехія / Czech Republic
16	67,93	Тайвань / Taiwan
17	66,83	Таїланд / Thailand
18	66,75	Італія / Italy
19	66,32	Домініканська Республіка / Dominican Republic
20	66,26	Аргентина / Argentina

Ще одним чинником попиту на міжнародні медичні послуги є відсутність (або обмеженість, чи відтермінованість) певних медичних послуг для пацієнтів на їх батьківщині. Так, у скандинавських країнах, де існує бюджетно-страхове фінансування охорони здоров'я, діє тенденція до стримування цін на лікування (так звана «стеля» цін). Так само це стосується Великої Британії, Німеччини, Канади – країн з великою фінансовою участю держави у фінансуванні системи охорони здоров'я. Проте відомо, що дефіцит медичних послуг на ринку завжди стимулює черги на планові діагностичні обстеження (наприклад, ультразвукову діагностику) або хірургічні операції. Тому пацієнти воліють виїхати туди, де лікування можна отримати максимально швидко. Крім того, у багатьох країнах медична страхівка не покриває лікування хронічних захворювань, певні операції, повноцінне стоматологічне лікування та протезування. Тому пацієнти їдуть за кордон. І навпаки, у низці бідних країн якісного лікування певних захворювань не існує зовсім, тому заможні пацієнти їдуть до Німеччини, Ізраїлю, Великої Британії, Франції, Іспанії. Яскравим сучасним прикладом зараз є ортопедичні операції та реабілітація після них, які пропонують війнам ЗСУ в інших країнах.

Наступним чинником розвитку медичного туризму є міграційні потоки у сучасному світі, які набирають

Another factor driving demand for international medical services is the lack (or limitation or postponement) of certain medical services for patients in their home countries. In Scandinavian countries with budget-insurance healthcare financing, there is a trend toward price control for treatments (the so-called «price ceiling»). This also applies to the United Kingdom, Germany, and Canada, where the government plays a significant role in healthcare financing. However, it is known that a shortage of medical services in the market always stimulates queues for scheduled diagnostic examinations (such as ultrasound) or surgeries. Thus, patients prefer to travel where treatment is readily available. Additionally, in many countries, medical insurance does not cover chronic disease treatments, certain surgeries, comprehensive dental care, and prosthetics. Hence, patients travel abroad. Conversely, in several poor countries, quality treatment for certain diseases is entirely absent, prompting wealthy patients to seek care in Germany, Israel, the United Kingdom, France, and Spain. A current example is the orthopedic surgeries and rehabilitation offered to Ukrainian Armed Forces soldiers abroad.

Migration flows, which are intensifying globally, also drive the development of medical tourism. At the end of 2022, there were 117 million international migrants, totaling 281 million globally [20]. Firstly, migrants increase remittances to their home countries, enhancing both

обертів. Тільки наприкінці 2022 р. міжнародними мігрантами стали 117 млн людей, а загалом їх – 281 млн [20]. По-перше, мігранти збільшують надходження до рідних країн, що посилює платіжеспроможність і громадян, і держави, тобто на мікротамакrorівнях і збільшують фінансування національної охорони здоров'я. Так, з 2000 р. по 2022 рік перекази мігрантів збільшилися на 650%, зі 128 до 831 млрд доларів [20]. По-друге, іммігранти збільшують як попит на медичні послуги в країнах-реципієнтах, так і ємність глобального ринку цих послуг загалом.

Виникає питання: які чинники надання міжнародних медичних послуг зможуть потенційно спрацювати в Україні після війни? Оскільки у світовому рейтингу 2020–2021 рр. серед 46 країн наша країна відсутня [16]. По-перше, це – ціна медичних послуг, яка є значно меншою, ніж у розвинених країнах, а цінова політика приватних фірм в Україні відрізняється гнучкістю. Це також відсутність у нас черг на лікування, швидкий доступ до лікарів первинного та вторинного рівня медицини, а також відносно висока кваліфікація лікарів України. До війни якість лікування з певного профілю в лікувальних закладах України відповідала якості та рівню комфорту в багатьох зарубіжних клініках [21]. Серед зацікавлених іноземних пацієнтів були зокрема ті, хто не мав страхового покриття за операції чи лікування хронічних захворювань у рідній країні. Значним попитом у іноземців завжди користувалися стоматологічні послуги, репродуктивна медицина, косметологія, протезування, а також рекреаційно-оздоровчі послуги, які надають санаторно-курортні заклади. Географічне положення нашої держави характеризується різноманітними природними та кліматичними ресурсами, які зумовлюють розвиток медичного туризму.

У деяких країнах не вистачає висококваліфікованих медичних експертів, а в Україні їх є досить багато, про що свідчить досвід лікування коронавірусу. Важливими є також законний дозвіл та гнучке регулювання проведення певних медичних операцій (наприклад у гінекології або косметології), які заборонені в інших країнах. Українські лікарі, як правило, дотримуються конфіденційності та анонімності, а відстань дозволяє пацієнтам із сусідніх країн уникати цікавості друзів та родичів щодо змісту відпустки за кордоном. У найліпших приватних клініках України відсутній мовний бар'єр для англомовних пацієнтів. І його зовсім немає для багатьох емігрантів з України, кількість яких, на жаль, зростає через війну.

У наш час привабливість медицини та санаторно-курортного лікування в Україні псується небезпекою через можливе бомбардування Росією нашої території. Але до 24.02.2022 р., за даними Української асоціації медичного туризму, до нас приїжджали оздоровлятися іноземці навіть з Великої Британії, Ізраїлю, Італії, Німеччини, США та Франції [21]. У довоєнній Україні медичні суб'єкти зміцнювали свої можливості, нарощували ресурси [22], про що свідчить таблиця 2. Поступово клініки розширювалися та створювали базу для іноземних пацієнтів, які, у свою чергу, ставали інвесторами на додаток до бюджетного фінансування охорони здоров'я.

Дані таблиці 2 свідчать про те, що найбільша динаміка обсягу реалізованих послуг суб'єктами медичної

individual and state purchasing power at micro and macro levels, thereby boosting national healthcare funding. From 2000 to 2022, remittances increased by 650%, from \$128 billion to \$831 billion [20]. Secondly, immigrants increase the demand for medical services in recipient countries and the overall capacity of the global medical services market.

An important question arises: what factors in providing international medical services could potentially work in Ukraine after the war? This is particularly pertinent as, in the global rankings of 2020–2021, Ukraine was absent among the 46 countries listed [16]. Firstly, the cost of medical services in Ukraine is significantly lower than in developed countries, and the pricing policies of private firms in Ukraine are flexible. Additionally, there are no queues for treatment, and there is quick access to primary and secondary level doctors, as well as relatively high qualifications of Ukrainian doctors. Before the war, the quality of treatment in certain profiles in Ukrainian healthcare institutions matched the quality and comfort level of many foreign clinics [21]. Foreign patients who were particularly interested included those without insurance coverage for surgeries or chronic disease treatments in their home countries. Dental services, reproductive medicine, cosmetology, prosthetics, as well as recreational and health services provided by sanatorium-resort institutions, have always been in high demand among foreigners. The geographical location of our state, characterized by diverse natural and climatic resources, contributes to the development of medical tourism.

In some countries, there is a shortage of highly qualified medical experts, while in Ukraine there are quite a number of them, as evidenced by the experience in treating coronavirus. Also important are the legal permissions and flexible regulations for certain medical procedures (e.g., in gynecology or cosmetology) that are prohibited in other countries. Ukrainian doctors usually adhere to confidentiality and anonymity, and the distance allows patients from neighboring countries to avoid curiosity from friends and relatives regarding the nature of their overseas vacation. In the best private clinics in Ukraine, there is no language barrier for English-speaking patients. Unfortunately, this is not an issue for many emigrants from Ukraine, the number of which is growing due to the war.

Currently, the attractiveness of medicine and sanatorium-resort treatment in Ukraine is marred by the danger of possible Russian bombing of our territory. However, until 24.02.2022, according to the Ukrainian Association of Medical Tourism, foreigners even from Great Britain, Israel, Italy, Germany, the USA, and France came to Ukraine for health improvement [21]. Before the war, medical entities in Ukraine were strengthening their capabilities and increasing resources [22], as evidenced by Table 2. Gradually, clinics were expanding and creating a base for foreign patients, who in turn became investors in addition to budget funding for healthcare.

Data in Table 2 indicate that the greatest dynamics of the volume of services provided by medical and dental practices in Ukraine from 2010–2020 were observed in general medical practice establishments – almost 24 times increase. At the same time, specialized

та стоматологічної практики України за період 2010–2020 рр. спостерігалась у закладах загальної медичної практики – майже у 24 рази. Разом з тим, спеціалізована медична практика за цей період збільшилася очевидно менше – у понад 11,5 рази; стоматологічна практика ще менше – у 8,2 рази. Це, зокрема, може свідчити про те, що потенціал надання медичних послуг не тільки в Україні, але й за кордоном не використовувався на необхідному рівні. Адже саме вторинна і третинна, а також стоматологічна допомоги більшою мірою, ніж державна первинна медицина, мають конкурентоспроможність на світовому ринку. Треба також мати на увазі, що такий результат зумовлений структурною перебудовою охорони здоров'я внаслідок медичної реформи в Україні. Крім того, слід враховувати неформальні платежі українським лікарям за надану допомогу, тому реальний обсяг послуг суб'єктів медичної практики є, скоріше за все, вищим. Тим не менш, зараз і після війни треба збільшити ефективність використання експортних можливостей вузьких спеціалістів і стоматологічних фірм України.

medical practice increased by more than 115 times; dental practice even less – by 82 times. This may indicate that the potential for providing medical services not only in Ukraine but also abroad was not utilized at the necessary level. After all, secondary and tertiary, as well as dental care, are more competitive in the global market than state primary medicine. It should also be noted that such results are due to the structural restructuring of healthcare as a result of medical reform in Ukraine. Additionally, informal payments to Ukrainian doctors for provided assistance should be considered, making the real volume of services provided likely higher. Nevertheless, now and after the war, it is necessary to increase the efficiency of utilizing the export potential of narrow specialists and dental clinics in Ukraine.

Таблиця 2. Динаміка обсягу реалізованих послуг суб'єктів медичної та стоматологічної практики України в 2010–2020 рр. (тис. грн) [22]
Table 2. Changes in the volume of services provided by medical and dental practices in Ukraine from 2010–2020 (thousands of UAH) [22]

Рік Year	Медична та стоматологічна практика загалом Medical and Dental Practice Overall	Загальна медична практика General Medical Practice	Спеціалізована медична практика Specialized Medical Practice	Стоматологічна практика Dental Practice
2010	2087613,4	1173792,6	477471,8	436349,0
2012	3086310,3	1873000,0	583154,1	630156,2
2014	3724912,8	2533746,3	603846,2	587320,3
2016	8358569,8	5917608,8	1401233,7	1039727,3
2018	14899369,0	11368341,0	2041514,7	1489513,3
2020	37276720,6	28166374,3	5516670,7	3593675,6

Приносячи економічні вигоди країнам, які приймають пацієнтів, медичний туризм, водночас, може створювати етичні проблеми, а також питання щодо якості, інформованості та ризиків для самих туристів [3, 23]. У цих умовах доцільно підвищити кількість міждисциплінарних досліджень і покращити співпрацю між різними секторами економіки й медицини [24, 25], у тому числі, в рамках стратегії виходу національної охорони здоров'я на іноземні ринки та спільної праці медиків, економістів, маркетингологів і менеджерів.

Bringing economic benefits to recipient counties, medical tourism can simultaneously create ethical problems and raise issues regarding the quality of care and risks for the tourists themselves [3, 23]. Under these conditions, it is advisable to increase the number of interdisciplinary studies and enhance cooperation between different sectors of the economy and medicine [24, 25], including within the national healthcare strategy to enter foreign markets, involving joint efforts from medical professionals, economists, marketing specialists, and managers.

ВИСНОВКИ

Глобалізація охорони здоров'я відбувається на основі таких чинників, як глобалізація економіки загалом, відкритість багатьох країн, співробітництво і конкуренція лікарів і клінік, міграційні процеси, зростання доходів громадян у розвинених країнах, диференціація цін на медичні послуги у різних регіонах і країнах світу, зростання якості лікування в країнах, що розвиваються, та пропозиція нових видів медичної допомоги і оздоровлення. Усе це створює нові вимоги щодо охорони здоров'я України після

CONCLUSIONS

The globalization of healthcare is based on factors such as the globalization of the economy in general, the openness of many countries, cooperation and competition among doctors and clinics, migration processes, increasing incomes of citizens in developed countries, differentiation in prices for medical services in various regions and countries worldwide, the growing quality of treatment in developing countries, and the offering of new types of medical assistance and health improvement. All this creates new requirements for health-

війни. Треба підтримувати експортний потенціал нашої країни, який вже частково сформовано, нарощувати нові види послуг, які користуються попитом на світовому ринку – це стоматологія, протезування, відновлювальна медицина, рекреаційні, лікувально-оздоровчі, реабілітаційні послуги у комплексі з туризмом і курортним бізнесом.

care in Ukraine after the war. It is essential to support the export potential of our country, which has already been partially established, and to develop new types of services that are in demand in the global market. These services include dentistry, prosthetics, rehabilitation medicine, recreational and health rehabilitation services, combined with tourism and the resort business.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

REFERENCES

1. Dzhuzh M., Golovach I. Impact of Ukrainian-russian war on health care and humanitarian crisis. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*. 2023. № 17. e340 p. DOI: <https://doi.org/10.1017/dmp.2022.265>
2. Vovk L., Beztelesna L., Pliashko O. Identification of factors for the development of medical tourism in the world. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2021. № 18. 11205 p. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph182111205>
3. McCartney G., Wang C.F. Medical tourism and medical tourists: providing a sustainable course to integrating health treatments with tourism. *Journal of Travel Medicine*. 2024. № 7. taee034 p. DOI: <https://doi.org/10.1093/jtm/taee034>
4. Raoofi S., Khodayari-Zarnaq R., Vatan Khan S. Healthcare provision for medical tourism: a comparative review. *Journal of Education and Health Promotion*. 2024. № 13. 63 p. DOI: https://doi.org/10.4103/jehp.jehp_1740_22
5. Баєв В.В. Характеристика структурних елементів ринку медичного туризму. *Ефективна економіка*. 2015. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3891>
6. Гапонова Е.О. Сучасні тенденції розвитку світового ринку медичних послуг. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Харків, 2019. 23 с.
7. Желюк Т., Чигур О. Регіональні ринки медичних послуг: специфіка формування і надання в умовах проведення медичної реформи. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2020. № 25. С. 13–22. DOI: <https://doi.org/10.35774/rarpsu2020.25.013>
8. Михайліченко Г.І. Розвиток туристичного продукту лікувально-оздоровчого та медичного туризму України. *Ефективна економіка*. 2020. № 2. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.2.2>
9. Поворозник М.Ю. Міжнародний медичний туризм у формуванні глобального сегменту медичних послуг. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2017. №2–3, С. 16–24. DOI: [https://doi.org/10.33987/vsed.2-3\(63-64\).2017.16-24](https://doi.org/10.33987/vsed.2-3(63-64).2017.16-24)
10. Резнікова Н.В., Івашченко О.А., Войтович О.І. Моделі конкуренції на ринку послуг в сфері охорони здоров'я: проблема використання потенціалу медичної галузі та її регулювання в умовах глобалізації. *Ефективна економіка*. 2018. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6277>
11. Бабова І.К., Плакіда О.Л. Медичний туризм: ортопедичний сегмент. *Медична реабілітація, курортологія, фізіотерапія*. 2019. № 2. С. 16–21. DOI: <https://doi.org/10.32618/J19MRBPH216>
12. Гладкий О.В., Кілівник В.С., Рудий Ю.Й., Руда І.В., Марчук О.В. Особливості розвитку медичного туризму в західних регіонах України. *Реабілітаційні та фізкультурно-рекреаційні аспекти розвитку людини*. 2022. № 11. С. 90–95. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2022.11.10>
13. Лютак О.М., Столярчук Я.М., Войтович С.Я. Структурна динаміка розвитку ринку медичних послуг України в умовах глобальних трансформацій. *Актуальні проблеми економіки*. 2019. № 4(214). С. 4–12.
14. Холявка В.З., Лешко Х.С., Мочульська О.М., Кухтій А.О. Сучасні аспекти, фактори впливу і перспективи розвитку медичного та лікувально-оздоровчого туризму в Україні. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2019. № 1(79). С. 25–33. DOI: <https://doi.org/10.11603/1681-2786.2019.1.10280>
15. Шека О. Глобальні тренди та інноваційні підходи до організації лікувально-оздоровчого туризму на курортах. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. № 3(79). С. 85–91. DOI: <https://doi.org/10.35432/1993-8330appa3792019185437>
16. Medical tourism index 2020–2021. *MTI Overall Ranking 2020-2021*. URL: <https://www.medicaltourism.com/mti/home> (дата звернення: 09.05.2024).
17. Top 10 Medical Tourism Destinations in the World. URL: <https://www.magazine.medicaltourism.com/article/top-10-medical-tourism-destinations-world> (дата звернення: 09.05.2024).
18. OECD Health Data. *Health expenditure indicators*. URL: <https://data.oecd.org/healthres/health-spending.htm> (дата звернення: 08.05.2024)
19. Treatment in Turkey: modern and affordable. *FORBS*. URL: <https://www.magazine.medicaltourism.com/article/top-10-medical-tourism-destinations-world> (дата звернення: 26.06.2022).
1. Dzhuzh M, Golovach I. Impact of Ukrainian-russian war on health care and humanitarian crisis. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*. 2023;17:e340. DOI: <https://doi.org/10.1017/dmp.2022.265>
2. Vovk L, Beztelesna L, Pliashko O. Identification of factors for the development of medical tourism in the world. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2021;18:11205. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph182111205>
3. McCartney G, Wang CF. Medical tourism and medical tourists: providing a sustainable course to integrating health treatments with tourism. *Journal of Travel Medicine*. 2024;7:taee034. DOI: <https://doi.org/10.1093/jtm/taee034>
4. Raoofi S, Khodayari-Zarnaq R, Vatan Khan S. Healthcare provision for medical tourism: a comparative review. *Journal of Education and Health Promotion*. 2024;13:63. DOI: https://doi.org/10.4103/jehp.jehp_1740_22
5. Baev VV. Characteristics of the structural elements of the medical tourism market. *Efficient economy*. 2015;3. (In Ukrainian). URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3891>
6. Gaponova EO. Modern trends in the development of the world market of medical services. Abstract of the dissertation for obtaining the scientific degree of Candidate of Economic Sciences. Kharkiv, 2019;23. (In Ukrainian). Zhelyuk T, Chigur O. Regional markets of medical services: specifics of formation and provision in the conditions of medical reform. *Regional aspects of the development of productive forces of Ukraine*. 2020;25:13–22. (In Ukrainian). DOI: <https://doi.org/10.35774/rarpsu2020.25.013>
8. Mykhailichenko GI. Development of the tourist product of health and medical tourism of Ukraine. *Efficient economy*. 2020;2. (In Ukrainian). DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.2.2>
9. Povoroznyk MYu. International medical tourism in the formation of the global segment of medical services. *Herald of socio-economic research*. 2017;2-3:16–24. (In Ukrainian). DOI: [https://doi.org/10.33987/vsed.2-3\(63-64\).2017.16-24](https://doi.org/10.33987/vsed.2-3(63-64).2017.16-24)
10. Reznikova NV, Ivashchenko OA, Voytovych OI. Models of competition in the market of services in the field of health care: the problem of using the potential of the medical industry and its regulation in the conditions of globalization. *Efficient economy*. 2018;1. (In Ukrainian). URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6277>
11. Babova IK, Plakida OL. Medical tourism: orthopedic segment. *Medical rehabilitation, spa treatment, physiotherapy*. 2019;2:16–21. (In Ukrainian). DOI: <https://doi.org/10.32618/J19MRBPH216>
12. Hladkyi OV, Kilivnyk VS, Rudy YY, Rudy IV, Marchuk OV. Peculiarities of the development of medical tourism in the western regions of Ukraine. *Rehabilitation and physical culture and recreational aspects of human development*. 2022;11:90–95. (In Ukrainian). DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2022.11.10>
13. Lyutak OM, Stolyarchuk YM, Voytovych SYa. Structural dynamics of the development of the medical services market of Ukraine in the conditions of global transformations. *Actual problems of the economy*. 2019;4(214):4–12. (In Ukrainian).
14. Kholiyavka VZ, Leshko HS, Mochulska OM, Kukhtiy AO. Modern aspects, influencing factors and prospects for the development of medical and health tourism in Ukraine. *Herald of social hygiene and health care organization of Ukraine*. 2019;1(79):25–33. (In Ukrainian). DOI: <https://doi.org/10.11603/1681-2786.2019.1.10280>
15. Sheka O. Global trends and innovative approaches to the organization of health tourism at resorts. *Actual problems of public administration*. 2019;3(79):85–91. (In Ukrainian). DOI: <https://doi.org/10.35432/1993-8330appa3792019185437>
16. Medical tourism index 2020–2021. *MTI Overall Ranking 2020-2021*. URL: <https://www.medicaltourism.com/mti/home>
17. Top 10 Medical Tourism Destinations in the World. URL: <https://www.magazine.medicaltourism.com/article/top-10-medical-tourism-destinations-world>
18. OECD Health Data. *Health expenditure indicators*. URL: <https://data.oecd.org/healthres/health-spending.htm>
19. Treatment in Turkey: modern and affordable. *FORBS*. URL: <https://www.magazine.medicaltourism.com/article/top-10-medical-tourism-destinations-world>

20. The World Migration Report 2024. URL: <https://worldmigrationreport.iom.int/news/world-migration-report-2024-reveals-latest-global-trends-and-challenges-human-mobility> (дата звернення 09.05.2024)
21. Офіційний сайт «Українська Асоціація Медичного Туризму» URL: <https://uamt.com.ua/UA/> (дата звернення: 09.05.2024)
22. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності (2010–2020), тис. грн: експрес-випуск. *Державна служба статистики України*. 2021. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.05.2024)
23. Roucka T.M. Medical tourism: ethical considerations for patients and dentists. *General Dentistry*. 2024. № 72. P. 7–9.
24. Sandberg D.S. Medical tourism: an emerging global healthcare industry. *International Journal of Healthcare Management*. 2017. № 4. P. 281–288. DOI: <https://doi.org/10.1080/20479700.2017.1296213>
25. Xu A., Johari S.A., Khademolomoom A.H., Khabaz M.T., Umurzoqovich R.S., Hosseini S., Semiromi D.T. Investigation of management of international education considering sustainable medical tourism and entrepreneurship. *Heliyon*. 2023. № 9. e12691 p. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e12691>
20. The World Migration Report 2024. URL: <https://worldmigrationreport.iom.int/news/world-migration-report-2024-reveals-latest-global-trends-and-challenges-human-mobility>
21. Official website of the «Ukrainian Association of Medical Tourism» (In Ukrainian). URL: <https://uamt.com.ua/UA/>
22. Volume of sold products (goods, services) of economic entities by types of economic activity (2010–2020), thousand UAH: express issue. *State Statistics Service of Ukraine*. 2021. (In Ukrainian). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
23. Roucka T.M. Medical tourism: ethical considerations for patients and dentists. *General Dentistry*. 2024;72;7–9.
24. Sandberg D.S. Medical tourism: an emerging global healthcare industry. *International Journal of Healthcare Management*. 2017;4:281–8. DOI: <https://doi.org/10.1080/20479700.2017.1296213>
25. Xu A, Johari SA, Khademolomoom AH, Khabaz MT, Umurzoqovich RS, Hosseini S, Semiromi DT. Investigation of management of international education considering sustainable medical tourism and entrepreneurship. *Heliyon*. 2023;9:e12691. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e12691>

Перспективи подальших досліджень

Подальші дослідження повинні зосередитися на аналізі впливу медичного туризму на розвиток економіки України, зокрема в умовах післявоєнного відновлення. Важливо вивчити ефективність різних стратегій залучення міжнародних пацієнтів, включаючи маркетингові кампанії та партнерство з закордонними клініками. Крім того, необхідно дослідити питання якості медичних послуг та етичні аспекти, пов'язані з медичним туризмом, щоб забезпечити безпечність і задоволеність пацієнтів. Взаємодія між різними секторами, зокрема медициною та економікою, може стати ключовим фактором для підвищення конкурентоспроможності українських медичних послуг на міжнародному ринку.

Prospects for further research

Further research should focus on analyzing the impact of medical tourism on the economic development of Ukraine, particularly in the context of post-war recovery. It is important to study the effectiveness of various strategies for attracting international patients, including marketing campaigns and partnerships with foreign clinics. Additionally, there is a need to investigate the quality of medical services and the ethical aspects related to medical tourism to ensure patient safety and satisfaction. Interaction between different sectors, particularly healthcare and the economy, could be a key factor in enhancing the competitiveness of Ukrainian medical services in the international market.

Конфлікт інтересів

Автори рукопису свідомо засвідчують відсутність фактичного або потенційного конфлікту інтересів щодо результатів цієї роботи з фармацевтичними компаніями, виробниками біомедичних пристроїв, іншими організаціями, чії продукти, послуги, фінансова підтримка можуть бути пов'язані з предметом наданих матеріалів або які спонсорували проведені дослідження.

Conflict of interest

The authors of the manuscript consciously declare the absence of any actual or potential conflicts of interest regarding the results of this work with pharmaceutical companies, manufacturers of biomedical devices, or other organizations whose products, services, or financial support may be related to the subject of the provided materials or that sponsored the conducted research.

Інформація про фінансування

Робота не отримувала фінансування видатками Державного бюджету України.

Funding information

The work did not receive funding from the State Budget of Ukraine.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Камінська Тетяна Михайлівна – доктор економічних наук, професор, професор (емерит) кафедри економічної теорії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Міністерства освіти і науки України; вул. Григорія Сковороди, буд. 77, м. Харків, Україна, 61024; e-mail: kamtm@ukr.net
моб.: +38 (097) 062-26-54

Внесок автора: ідея роботи, формулювання мети, збір даних та інтерпретація отриманих результатів, написання тексту статті, формулювання висновків.

INFORMATION ABOUT AUTHORS

Kaminska Tetiana Mykhailivna – Doctor of Economic Sciences, Professor, Emerita Professor of the Department of Economic Theory of the Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine; 77 Hryhoriia Skovorody Str., Kharkiv, Ukraine, 61024; e-mail: kamtm@ukr.net
tel. +38 (097) 062-26-54

Author's contribution: idea of the work, formulation of the aim, data collection and interpretation of results, writing the text of the article, formulation of conclusions.

Олексюк Ольга Богданівна – кандидат медичних наук, доцент кафедри громадського здоров'я Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького Міністерства охорони здоров'я України; вул. Зелена, буд. 12, м. Львів, Україна, 79010;

e-mail: o.oleksiuk@meduniv.lviv.ua
моб.: +38 (095) 324-19-97

Внесок автора: участь у зборі даних та інтерпретації отриманих результатів, участь у написанні тексту статті, редагування рукопису.

Коморовський Роман Ростиславович – доктор медичних наук, професор, професор кафедри внутрішньої медицини № 2 Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського Міністерства охорони здоров'я України; майдан Воли, буд. 1, м. Тернопіль, Україна, 46001;

e-mail: komorovsky@tdmu.edu.ua
моб.: +38 (097) 981-49-77

Внесок автора: підбір літературних джерел, участь у обговоренні отриманих результатів, редагування рукопису.

Гладких Федір Володимирович – доктор філософії в галузі охорони здоров'я за спеціальністю «Медицина», докторант кафедри інфекційних хвороб та клінічної імунології медичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України; старший науковий співробітник відділу променевої патології та паліативної медицини Державної установи «Інститут медичної радіології та онкології імені С.П. Григор'єва Національної академії медичних наук України», вул. Григорія Сковороди, буд. 82, м. Харків, Україна, 61024;

e-mail: fedir.hladkykh@gmail.com
моб.: +38 (099) 782-78-72

Внесок автора: підбір літературних джерел, участь у обговоренні отриманих результатів.

Oleksiuk Olha Bohdanivna – Candidate of Medical Sciences, Associate Professor of the Department of Public Health of the Danylo Halytskyi Lviv National Medical University Ministry of Health of Ukraine; 12 Zelena Str., Lviv, Ukraine, 79010;

e-mail: o.oleksiuk@meduniv.lviv.ua
tel.: +38 (095) 324-19-97

Author's contribution: participation in data collection and interpretation of results, involvement in writing the article text, editing the manuscript.

Komorovsky Roman Rostyslavovych – Doctor of Medical Sciences, Professor, Department of Internal Medicine № 2 of the I. Ya. Horbachevskyi Ternopil National Medical University of the Ministry of Health of Ukraine; 1 Majdan Voli, Ternopil, Ukraine, 46001;

e-mail: komorovsky@tdmu.edu.ua
tel.: +38 (097) 981-49-77

Author's contribution: selection of literary sources, participation in the discussion of the obtained results, manuscript editing.

Hladkykh Fedir Volodymyrovych – Doctor of Philosophy (PhD) in Health Care in specialty «Medicine», Doctoral student (Doctor of Sciences) of the Department of Infectious Diseases and Clinical Immunology V.N. Karazin Kharkiv National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Senior Research fellow Department of Radiation Pathology and Palliative Medicine State Organization «Grigoriev Institute for medical Radiology and Oncology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine», 82 Hryhoriia Skovorody Str., Kharkiv, Ukraine, 61024;

e-mail: fedir.hladkykh@gmail.com
tel.: +38 (099) 782-78-72

Author's contribution: selection of literary sources, participation in the discussion of the obtained results.

Рукопис надійшов
Manuscript was received
27.05.2024

Отримано після рецензування
Received after review
30.06.2024

Прийнято до друку
Accepted for printing
16.09.2024

Опубліковано
Published
30.09.2024